

KOVÁCS LÁSZLÓ
Kié az érdem?

Papp Kálmán vagy Szűcs Gábor?

A Magyar Napló 2012. márciusi számában megjelent velem készült interjú bizonyos részleteihez hozzászólt az érintett Szűcs Gábor is. Utalt a Corvina Kiadó kiadásában 2011 októberében napvilágot látott *Petőfi halála. Fehéregyháza, 1849. július 31.* című könyvéről alkotott elmarasztaló véleményemre, miszerint ő egy Papp Kálmán nevű amatőr Petőfi-kutató megállapításait gyakran szóról szóra vette át a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött kéziratból, esetenként hosszabb fejezeteit értelem szerint rövidítette anélkül, hogy hivatkozott volna forrására, majd a következőképpen folytatta: „Kovács László állításai súlyosak és nem teljesen megalapozatlanok”.

A bravúros fogalmazású mondatot követően hasznos aprólékossággal kifejtette könyve keletkezésének részleteit, és a fejtegetéseit az alábbi módon zárta: „Munkám nem tudományos értekezés, hanem ismeretterjesztő, népszerűsítő tényirodalom. Azzal, hogy nem tüntettem fel a cím alatt, hogy »Papp Kálmán tanulmánya nyomán« vagy »Papp Kálmán kutatásai alapján«, valóban elkövettem egy megbocsájthatatlan hibát.”

Magam azonban úgy látom, hogy egy ilyesféle alcím amúgy sem lett volna elegendő a kettejük kézirat viszonyának tisztázásához, hanem könyvének előszavában kellett volna egyértelműen beszámolnia Papp munkájának felhasználásáról, és könyvének 105 jegyzetét a megfelelő számú Papp-utalással kellett volna kiegészítenie. „Céлом az volt, hogy Papp Kálmán kutatási eredményeit ismertessem...” – írja Szűcs Gábor. Nos, valóban ismertette is, csak kizárólag a saját neve alatt. Nincs igaza abban, hogy könyvének nyolc érdemi fejezetéből mindössze kettő alapszik Papp munkáján, mert a valóban érdemi három fejezetének a 26–47. oldal közötti, Dienes András eredményeitől eltérő, új megállapításai mind Paptól származnak. Korábban az összevetéseket bemutattam a *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban: HK) 2011. decemberi számában megjelent cikkemben, de ezúttal is megteszem, nehogy az olvasók előtt hamis állítás látszatával szégyenben maradjak.

1. Szűcs elutasította Pap Lajos alezredes, Bem tábornok főnöke visszaemlékezésének Petőfi menekülésére vonatkozó részletét: „És most jön az első olyan állításom, amire még senki sem gondolt [sic! – K. L.]: ha Petőfi a Sárpatok hídjánál volt, amikor Pap és a vezérkar Bemmel vágatott az áttörés színhelye felé, akkor fizikai lehetetlenség azt gondolni, hogy bármi módon utolérhette, sőt, megelőzhette volna a vezérkart.” Így írt Szűcs a könyvének 26. oldalán, és így Papp a maga munkája első részének 30. lapján: „Ha Petőfi a Sárpatok hídjánál volt, amikor Pap Lajosék már vágattak az áttörés színhelye felé a falu alatt, akkor fizikai lehetetlenség azt gondolni, állítani, hogy bármi módon utolérhette, sőt megelőzhette volna a költő a menekülő vezérkart.”

2. Szűcs bírálta Lengyel József székelykeresztúri sebész visszaemlékezését az emberi szem ún. feloldóképességére vonatkozó saját számításaira hivatkozva (26–27. old.), amelyeket valójában Papp végzett el és használt fel ugyanígy (a chicagói Magyar Ház magyar nyelvű irodalmi, művészeti és kritikai szemléjének, a Szivárványnak 9. évf. 26. 1988. októberi száma [a továbbiakban Papp I.] 30–31. old.).

3. Szűcs megállapította, hogy a Petőfi esetleges halálhelyének tekinthető Heydte-emplítette szökőkút környéke nem lehetett a Dienes András által kinyomozott Ispánkút (eredetileg egy rétegforrás), hanem egy olyan szökőforrás, amely a Csonta-kert keleti végénél, az országút déli oldalán bugyogott, s a vize egy épített átereszen keresztül folyt át a fehéregyháza-héjjasfalvi út alatt, majd egy vízlevezető árokban a Küküllőbe (30–33. old.). Mindez Papp felismerése (Papp I.: 31–32. old.) és a Szivárvány (1989. februári) 27. száma (a továbbiakban Papp II.) 30–36. old., aki e forrástípusokból való víznyerés módjáról önálló tanulmányt is közreadott az *Etnographia* 99 (1988) számában.

4. Szűcs részletezte az ütközet időrendjének megállapításához végzett meteorológiai vizsgálatokat, s ezek között 15 sorban – egyedüli konkrét Papp-utalásként – Papp ténykedésére is hivatkozott (36–40. old.). A valóságban minden vizsgálatot Papp végzett, illetve végeztetett (Papp II.: 36–40. old.).

5. Szűcs megemlégtette Petőfy Ignác főhadnagynak a fehéregyházi ütközetbeli részvételét (40. old.), amelyet Papp egy önálló fejezetéből rövidített (Papp II.: 45–55. old.).

6. Végezetül a lényeg, Szűcs újdonság ízű felfedezése, azaz Petőfinek Szkurka János huszárral közös menekülése, amely a Szőlőhegy nyugati lankáján ért véget, ahol a költő két kardvágásra halt meg, teljességgel Papp feltevése volt, szemben a Dienes-féle állásponttal, amely Szkurkát megbízhatatlan emlékezőnek tekintette. Szűcs a maga szövegét (40–48. old.) a legkisebb részletéig Papp munkájának két fejezete alapján (Papp I.: 33–39, 39–43. old.) állította össze.

Az összevetések eredménye nyilvánvaló. Mindezek alapján igen furcsán alakult Szűcs köszönetnyilvánításának háttere: „Mindent köszönök Papp Kálmánnak (†), akivel ugyan soha nem találkozhattam, mégis, úgy éreztem, valahonnan figyel engem, vizsgáló szemmel nézi, amint *Az otffelejtt ember* című egykori könyvtervét [sic! – K. L.] olvasom, azt a megfeszített kutatómunkával létrehozott dolgozatot, amely soha nem kerülhetett a nyájas és értő Olvasó elé, mert rossz időben, rossz helyen keletkezett” (61. old.). Hogy rossz időben és rossz helyen-e, azt én nem tudtam eldönteni, de a nyájas és értő Olvasó elérhette publikált formában is: a chicagói Szivárvány előbb idézett két számában, valamint a 28. (1989. júniusi) szám 31–38. lapjain, amelyek, ha máshol nem is, a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárában megtalálhatók. Magam is ott olvastam őket. Tehát nem elérhetetlen közlemény, s főként nem egy mások előtt ismeretlennek remélt és szabadon kiaknázhatóknak vélt kézirat.

Egyébként Szűcs Gábor hozzászólásába egy homályos állítás is becsúszott. Szűcs azt írta, hogy miután 2006 táján vagy azt követően ráakadt Papp tanulmányára, abban igazolni látta gyanúját, azaz, „hogy Heydte nem Petőfi, hanem feltételezhetően Anton Kurz, Bem hadititkára holttestét látta a »szökőkútnál.«” Ilyet Pappnál azonban nem láthatott, mert Papp magyarázata szerint a szökőkútnál szétszórt iratokat az a Petőfy Ignác hadnagy, Kemény Farkas ezredes feltételezett küldönce vesztette ott el harc közben, akit másnap a Csontakertben élve temettek el. Az ugyanott Heydte által látott civil ruhás halottal, mint számára érdektelen személlyel, Papp egyáltalán nem foglalkozott, mert szerinte ekkor Petőfi Sándor már 18 órája a szőlőhegyi kukoricásban feküdt holtan (Papp II.: 51, 54–55. old.). Ráadásul maga Szűcs utalt a könyvében arra a többségi vagy éppen kisebbségi véleményre, hogy az ütközetből megmenekült

Kurzot augusztus 5-én (helyesen: 6-án) Szebenben lötték agyon orozva (26. old.). Szűcs igazolódni látszott gyanújának korábbi közlését azonban a szakirodalomból nem ismerem, viszont a Kurz fehéregyházi, illetve szebeni halálára vonatkozó visszaemlékezéseket éppen a Magyar Napló előző számában vetette össze először Hermann Róbert, nem feledkezve meg holttestének esetlegesen a szökőkút menti említéséről sem.

Sajnálom, hogy nem nyertem el Szűcs egyetértését azzal a megállapítással kapcsolatban, hogy a legjobb volna a könyvét meg nem történtnek nyilvánítani. Lehet, hogy pongyolán fogalmaztam, amikor arra kívántam utalni, hogy a Petőfi Sándor halálának és sírhelyének Dienes András eredményeitől eltérő új feltevéseivel kapcsolatban a jövőben Szűcs Gábor könyve helyett a tényeknek megfelelően, kizárólag Papp Kálmán munkásságára szükséges hivatkozni. Szűcs Gábor könyvével, mint ő maga is megjegyzi, valóban többször foglalkoztam, de a *Folia Anthropologica* kivételével minden esetben a média felkérésére, amit nem láttam értelmessé elutasítani. És annak is megvan a magyarázata, hogy miért éppen engem keresett meg a média. Papp Kálmán hagyatékát ugyanis kutattam, így én ismertem fel szövegszerűen az ő teóriáját Szűcs Gábor neve alatt. Sajnálatosnak tartom egyébként, hogy Szűcs nem állt ellen a média szenzációhajhász könyvismertetéseinek, amelyek valóban inkább félrevezetőek voltak, mint tényszerűek, amire most kényszerűségből helyesbítve utalt: „egyetlenegyszer sem állítottam, hogy megtaláltam Petőfi sírját vagy nyughelyét. Könyvemben is úgy fogalmaztam, hogy az említett (Papp Kálmán által meghatározott) koordináták Petőfi halálának legvalószínűbb helyét jelölik.” Könyvében (v. ö. 47. old.) azonban – a fentiek alapján természetesen – nincs utalás arra, hogy a koordinátákat nem ő, hanem Papp határozta meg!

Szűcs könyvével kapcsolatban még említenem kell a fehéregyházi terepkutatások kérdését, amelyre egy csaknem megvalósult, majd elenyészett román–magyar együttműködés keretei között kerülhetett volna sor. Az Ispánkútnál, a Csontakertben és az országút régi nyomvonala mentén 40–50 méter szélességű sávban végzendő geofizikai vizsgálatok költségét a magyar hadsereg javaslattevői, Krámer Iván és Kedves Gyula alezredek 2002–2003-ban mintegy 20–25 millió forintba becsülték, Kerényi Ferenc irodalomtörténész pedig csupán 14 millió

forintra emlékezett. Szűcs a könyvében félreérthető fogalmazással 1,5 milliós szponzor meglétével jelentkezett (59. old.), magam is úgy véltem, hogy ezzel az összeggel a tömegsírok feltárásához akar fogni. Most egyértelműbben fogalmazott: a 2009-ben megadott összeg egy 1,5 km²-es terület földradaros-magnetométeres kutatásához lett volna elegendő, de e terület határaitól ezúttal sem nyilatkozott. Ez a vizsgálat esetünkben azonban csak a földbe ázott gödrök kimutatására lehet alkalmas, amelyek bármilyen régészeti vagy történeti időszakból származhatnak, s közülük a sírgödörnek vagy többes sírnak megfelelő méretűek mindegyikét fel kell tárnunk ahhoz, hogy lássuk, csontváz van-e bennük, majd ha lehetséges, el kell dönteni, hogy az milyen korból való. Ezért nyilatkoztam úgy, hogy mindennemű munkát szakértői egyeztetésnek kellene megelőznie, s a terepen való bármilyen tevékenységet csak a romániai kollégák bevonásával lehet végezni. Szűcsnek szíve joga kétségbe vonni több mint öt évtizedes régész terepgyakorlatom hozadékát, de vajon másként nyilatkozott-e a tárgyban a Magyar Napló előző számában Hermann Róbert vagy Kedves Gyula? Kérem továbbá, azt se felejtse el, hogy kétkedésem ellenére, éppen a lehetőség megragadásának és a tényleges helyzet tisztázásának céljából vállaltam Szörényi László társaságában a katonai tervezet geofizikai vizsgálatait követő tudományos munkacsoport szervezését is. Rajtam sem múlt, hogy a terepmunkára végül nem került sor.

Ugyanakkor felvethető, hogy végül is mit várhatunk a terepmunkától.

Az optimista megközelítés szerint Heydte Petőfi holttestét látta a szökőkútnál, s vagy oda, vagy a Csonta-kerti tömegsírba temették. Ezért vizsgálni kell a Csonta-kertet, valamint a Dienes- és Papp-féle szökőkút környékét. De Pappnak is igaza lehet a szőlőhegyi halál- vagy sírhelyet, illetve a Csonta-kert melletti sírhelyet illetően, tehát itt is kutatni szükséges (a márciusi interjú térképszámaival: III, IXa–IXb, X).

A pesszimista megközelítés szerint Heydte nem Petőfi, hanem más valaki, akár Anton Kurz holttestét látta a „szökőkútnál”, tehát mind a Dienes-, mind a Papp-féle meghatározású helyszín

érdektelen. Ha pedig Szkurka/Kurkának sem adunk igazat, akkor a Szőlőhegy is az. Ráadásul Papp Kálmán szerint Pap Lajos és Lengyel József nem láthatták Fehéregyháza keleti szélén a faluból kijövő költőt, vagyis senki sem volt valóságosan emlékező tanúja menekülése utolsó szakaszának, tehát fogalmunk sincs arról, hogy hol érte a halál, s holttestét helyben vagy elszállítva temették-e el. Maradna az „énekes őrnagy” Török Aurél által látott sírja, amely azonosíthatatlan fekvésű, de esetleg a Papp-féle szökőkút környékén lehetett, vagy a szinte megoldhatatlan feltárási munkát jelentő nagy tömegsír (IXb?, II).

Szűcs érdeméül jegyeztem meg a HK-cikkemben, hogy kizárólag a „fehéregyházi ütközettel foglalkozott, a szibériai hadifogság és a barguzini sír kérdését pedig szakirodalmi idézés nélkül [! – K. L.], két mondattal intézte el”: Petőfi „haláláról rengeteg szóbeszéd járta és járja még a mai napig is (...) A legtöbbször felbukkanó helyszín Szibéria, azon belül is Barguzin. Ám ezt is megcáfolták.” (7. old.). Mostani válaszában nem volt szerencsés a barguzini csontváz és a Petőfi-hajtincs DNS-vizsgálatának felvetése, mert tudhatná, hogy a szibériai legendákat/hamisítványokat a szaktudományok már 1941-ben máig érvényes módon megcáfolták. Az MTA politikai és médianyomásra volt kénytelen 1990-től bizottságokat felállítani a barguzini ügylet tisztázására, amelyek véglegesen el is utasították azt. Más kérdés, hogy a „barguzinisták” kudarcát a kiválasztott csontváz női mivolta tragikomikus szintre növelte, tehát DNS-vizsgálatok végzésére semmi szükség. Mindehhez még csupán annyit, hogy Szűcs nincs abban a helyzetben, hogy hitelt érdemlően nyilatkozhassék a „tudományos intézmények és szervezetek érthető okokból gerontokratikus”-nak vélt felépítéséről, illetve új – sorrendben 4. – MTA Petőfi Bizottság felállításának szükségességéről. Amennyiben bővíteni óhajtaná ismereteit a barguzini kérdés részleteiről, figyelmébe ajánlom a *Csalóka lidércfény nyomában. A szibériai Petőfi-kutatás csődje*. Budapest 2003. című könyvemét, vagy ha hosszúnak találja, akkor az aktualizált szövegű *Folia Anthropologica*-cikkemet (*Folia Anthropologica* 11. [2012] 55–122.).